

Synodaal proces. Diocesane fase in bisdom Groningen-Leeuwarden

Onze aanpak van het synodaal proces

‘Een synodale Kerk is een Kerk die luistert, die beseft dat luisteren ‘meer is dan alleen maar horen’, aldus paus Franciscus. Bisdom Groningen-Leeuwarden heeft ook gehoor gegeven aan de oproep van de paus een bijdrage te leveren aan het synodaal proces. Dat hebben we gedaan door enerzijds antwoorden te zoeken op de vragen van de paus en tegelijkertijd hebben we ervaring opgedaan met synodaliteit door te luisteren naar elkaar.

In ons bisdom hebben we, onder leiding van het presidium van de DPR, drie bisdombrede synodebijeenkomsten georganiseerd. Hiervoor waren uitgenodigd: de Diocesane Pastorale Raad (DPR), het Jongerenplatform, de organisatoren van de Family Tour, de Priesterraad, het Kapittel, de dienstverleners van het bisdom, de Raad voor Economische Aangelegenheden en de gedelegeerden voor emeriti en nieuwe bewegingen, in totaal ongeveer 50 mannen en vrouwen. Daarnaast hebben we ook alle parochianen uitgenodigd om onder leiding van hun eigen pastoraal team deel te nemen aan de synodale weg. Hier hebben 4 parochies aan meegedaan waarvan de resultaten ook verwerkt zijn. Een aantal parochies was veel te laat met de resultaten of hebben gereageerd op een andere wijze dan wij hadden bedoeld.

De synodale bijeenkomsten in ons bisdom verliepen in een meditatieve sfeer en hadden de volgende opzet:

- *Voorbereiding*: een meditatief moment waarin een passende Bijbeltekst werd gelezen en bemediteerd aan de hand van een aantal vragen bij de Bijbeltekst en het thema van de bijeenkomst.
- *Luisterfase*: de deelnemers werden uitgenodigd te delen wat tijdens het meditatief moment naar boven was gekomen, wat de Heilige Geest hen had ingegeven. We deden dit nadrukkelijk in dialoog en niet in discussie. Belangrijke spelregel was het luisteren naar de verhalen in de ontmoeting met elkaar.
- *Dialoofase*: de deelnemers werden uitgenodigd met elkaar te delen wat de luisterfase hen had gebracht. Wat hoorden we in de verhalen bij de anderen, wat riep dat op? Ook hier ging het om de dialoog en het delen van gedachten vanuit de premisse dat de Heilige Geest tot ons spreekt in de ontmoeting met elkaar.
- *Onderscheidingsfase*: de deelnemers werden uitgenodigd samen te vatten wat uit de drie vorige ronden naar boven kwam drijven. De groep ging hierover in gesprek en formuleerde een aantal zinnen/statements die zij de bisschop mee wilde geven voor het synodeverslag van het bisdom.

In de synodale bijeenkomsten hebben we de volgende thema's verkend:

- *Dialoog*: Dialoog vereist doorzettingsvermogen en geduld, maar maakt ook wederzijds begrip mogelijk. Hoe voeren we een goede dialoog in de kerkgemeenschap en met de omgeving?
- *Missie*: Synodaliteit dient de missie van de Kerk in de wereld, waarbij alle leden worden opgeroepen om deel te nemen. We zijn allemaal missionaire leerlingen. Hoe zijn we missionaire leerlingen?
- *Vieren*: ‘Samen op reis’ kan alleen op basis van het gemeenschappelijk luisteren naar het Woord en de viering van de Eucharistie. Hoe viert de synodale Kerk haar geloof?

In de uitwerking hierna staan de thema's, de bemediteerde Bijbelteksten en vragen opgenomen. We gaven ook ruimte voor ervaringen en belevingen die niet direct betrekking hadden op de vragen die we stelden.

Uitkomsten van de synodale gesprekken

De methode van de synodale bijeenkomsten

De deelnemers waren allen actief betrokken in het gesprek en hebben het als inspirerende en prettige bijeenkomsten ervaren. De gesprekken waren zeer open en persoonlijk, iedere deelnemer kwam tot zijn/haar recht. Aan de oproep om deel te nemen aan de synodale gesprekken werd helaas niet massaal gehoor gegeven. Op de 3^e bisdombrede bijeenkomst waren uiteindelijk ruim 20 mensen aanwezig. In de groepen werd geanimeerd gesproken en de tijd was veelal te kort. Het gesprek was nog lang niet ten einde en smaakte naar meer. Die behoefte werd ook duidelijk uitgesproken. Daarin klonk ook de behoefte door om in het gesprek met elkaar 'gehoord en gezien' te worden. Echte ontmoeting verbindt met goed luisteren als voorwaarde. Dat vraagt van de deelnemers aan het gesprek dat je af en toe je eigen 'bagage' even moet parkeren. Er moet ruimte en ontvankelijkheid zijn om de ander te kunnen ontmoeten.

We constateerden ook dat het starten met het bemediteren van een aantal vragen naar aanleiding van de Bijbeltekst, een goede start was voor de bijeenkomsten en dat de Heilige Geest de ruimte kreeg in de meditatie en ontmoetingen in dialoog. Wij constateren ook dat de stap van de persoonlijke ervaringen naar collectieve voornemens of beleidsvoorstellen in de onderscheidingsfase niet gemakkelijk was. Het ging ons niet alleen om het resultaat maar nadrukkelijk ook om het ontdekken van wat een synodale Kerk zou kunnen zijn.

Thema 1: Dialoog in Kerk en samenleving

De centrale vraag bij dit thema was: "Hoe voeren we een goede dialoog in de kerkgemeenschap en haar omgeving?" We startten de dialoog over dit thema met het lezen van 1 Korintiërs 12, 12-27.

Daarna bemediteerden we de lezing met de volgende vragen:

- Wat bepaalt voor mij of ik me verbonden weet met anderen? Hoe ervaar ik een hechte band met leden van onze gemeenschap? Hoe komen we in onze gemeenschap samen voor dialoog?
- Hoe krijgt mijn eigenheid ruimte? Welke verschillen zijn verrijkend? Welke zijn lastig? Hoe ga ik daar mee om?
- Wat zijn mijn ervaringen van dialoog en gedeeld engagement met andere christenen en gelovigen van andere godsdiensten en levensbeschouwingen en met niet-gelovigen?
- Hoe ga ik vanuit de kerkgemeenschap in dialoog met diverse doelgroepen in de samenleving: politiek, economie, cultuur, maatschappelijk middenveld, de armen?

Uit de dialoog bij dit thema constateerden de deelnemers dat een goede dialoog voedend kan zijn (is) voor gelovigen en geloofsgemeenschap en dat er met wederzijds respect goed samengewerkt kan worden. Het voeren van een dialoog helpt beter bij het overbruggen van verschillen dan discussiëren en overtuigen. In de praktijk lijkt echte dialoog vaak lastig te zijn of te worden gemist mede als gevolg van gebrek aan gelijkwaardigheid in de Kerk. In de parochies zien we verschillende vormen van dialoog, zoals gezamenlijke gesprekjes na de viering, bij gespreksbijeenkomsten en geloofsgesprekken, parochiebrede vieringen, betrokkenheid bij voorbereidingen van de liturgie. Dan wordt ook de verbondenheid in de belangstelling naar elkaar gevoeld. De dialoog met andere gezindten en/of niet-gelovigen wordt als waardevol ervaren en helpt deelnemers van de synodale gesprekken zich ervan bewust te worden waarvoor ze zelf staan.

Tegelijkertijd constateren de deelnemers ook dat de katholieke Kerk in Noord-Nederland niet (meer) in het centrum van de samenleving staat en er een groeiende kloof is ontstaan tussen Kerk en samenleving (golflengteverschil) vooral als het gaat over ethische standpunten.

In de dialoog met de samenleving zit de schaamte voor de Kerk katholieken ook vaak in de weg. Door schaamte over seksueel misbruik, standpunten over vrouwen in de Kerk, de positie van pastoraal werkers, homoseksualiteit, abortus, euthanasie, huwelijk en echtscheiding, haken katholieken af of dragen hun geloof niet snel uit in de dialoog en het maatschappelijke debat.

De bijeenkomsten over dialoog legt het verlangen bloot naar gemeenschap en verbondenheid met elkaar, naar een geloofsgemeenschap die voedend is, ruimte geeft aan diversiteit (dat de verschillen er mogen zijn), naar ontmoeting waarin zoveel mogelijk mensen een rol hebben, bereidheid zijn om naar elkaar te luisteren en ook naar mensen buiten de gemeenschap. Een parochie waar buitenstaanders welkom zijn. Een gemeenschap van alle gedoopten die vanuit fierheid naar buiten treedt met een gelovig getuigenis en die een goede bijdrage levert aan de dialoog met en in de samenleving. En ook naar een geloofsgemeenschap waarbinnen een open dialoog gevoerd kan worden over de rol van de vrouw in de Kerk, over huwelijk en echtscheiding, over de waarde van het leven, over andere relatievormen.

Om daar naar toe groeien denken we dat synodale bijeenkomsten de Kerk en haar geloofsgemeenschappen daarbij kunnen ondersteunen. We denken dan aan verdiepende gespreksbijeenkomsten over geloofs- en levensvragen van mensen, over maatschappelijke thema's, over beleidsvraagstukken, over het katholiek sociaal denken. Dit proces kan worden ondersteund door gelijkwaardige inzet van pastorale werkers, priesters/diakens en goed toegeruste vrijwilligers met respect voor elkaars positie en rol. Daarbij stellen we ook een grotere diversiteit in werkgroepen en besturen voor.

We zien ook een paar moeilijkheden om de dialoog in Kerk en samenleving te bevorderen. We constateren sprakeloosheid bij katholieken (hoe het geloof onder woorden brengen: waarom geloof je nog?) en een slecht imago van de Kerk (dogma's, hiërarchie, klerikaal, misbruik). We zien de synodale methode als een vruchtbaar instrument om over deze moeilijkheden met elkaar in dialoog te gaan en in de ontmoeting met elkaar ons te laten inspireren en bemoedigen door de Heilige Geest.

Thema 2: Medeverantwoordelijk voor missie

De centrale vraag bij dit thema was: "Hoe zijn we missionaire leerlingen?" Dit vanuit de gedachte dat synodaliteit de missie van de Kerk in de wereld dient, waarbij alle leden worden opgeroepen om aan deel te nemen. We startten de dialoog over dit thema met het lezen van Matteüs 5, 13-16. Daarna bemediteerden we de lezing met de volgende vragen:

- Vind ik dat ik als christen zichtbaar moet zijn in onze samenleving? Wanneer en waar wel of niet? Wat houd mij tegen?
- Op welke manier kan ik vanuit mijn geloof smaak geven aan het leven en licht zijn op de levensweg van mijn medemensen?
- Hoe word ik als gedoopte geroepen om missie van de Kerk te bevorderen? Hoe stimuleren we elkaar daarin?
- Hoe kan ik samen met de geloofsgemeenschap met woorden en in daden getuigen van de blijde boodschap?

De deelnemers aan de synodale gesprekken vonden dit een lastig thema. Woordelijk uitdragen van de missie vinden parochianen moeilijk. De missie van Rome en onze bisschoppen lijkt een andere missie dan die vanuit de gemeenschap wordt ervaren (christelijk met elkaar samenleven).

Tegelijkertijd constateren we ook dat parochianen zichtbaar zijn in hun daden of door aanwezig te zijn: in luisteren naar elkaar en in de zorg voor elkaar, om voor een ernstig zieke een kaarsje aan te steken en voor hem/haar te bidden. Deze concrete diaconale activiteiten lijken zo gewoon en ook niet exclusief katholiek. Uit deze gesprekken blijkt dan ook dat de Kerk niet uitblinkt in sociale

(diaconale) inzet, maar wel individuele gelovigen inspireert tot sociale inzet. Tegelijkertijd constateren de deelnemers ook dat “het goede doen naar elkaar” niet direct (meer) verbonden wordt met het katholieke geloof. De diaconale inzet als concretisering van het katholiek sociaal denken wordt als een kans gezien waar men blij van wordt.

De deelnemers verlangen naar een Kerk (alle gedoopten) die zich meer uitspreekt over wat missionair-zijn betekent en dat we het licht durven laten schijnen op kwetsbare mensen, dat we in de gemeenschap de donkere plekken vinden. We verlangen naar een Kerk die toegankelijk is voor jong en oud, betrokken gelovig en op afstand gelovig, zoekend gelovig en niet gelovig, naar een Kerk waar je jezelf mag zijn, als gemeenschap waar iedereen welkom is en zijn/haar verantwoordelijkheid draagt, dat we goed zijn in naastenliefde, barmhartigheid en ruimhartig geven om onze medemens. Dit alles in navolging van Christus.

Om aan dit verlangen antwoord te geven, zien de deelnemers volgende mogelijkheden: een gastvrije Kerk met ontmoeting, laagdrempelige activiteiten, dialoog activiteiten met divers samengestelde groepen, gelijkwaardigheid, met muziek en zang, met actieve betrokkenheid van vrijwilligers in liturgie, diaconie en catechese en met toerusting. We kunnen de goede werken in het volle licht zetten en intensiveren (denk aan diaconale activiteiten), niet uit hoogmoed of zelfgenoegzaamheid maar uit geloof en diepe verwondering.

Knelpunten die de deelnemers signaleren zijn: beeldvorming over en imago van de Kerk (dogma's, hiërarchie, klerikaal, misbruik), onvoldoende toerusting, afhaken van parochianen, financiële situatie van parochies, polarisatie of angst daarvoor. De synodale gespreksgroepen deden ook voorstellen om deze knelpunten op te lossen. Door bijvoorbeeld in gesprekken met parochiebesturen en locatieraden zoveel mogelijk de sterke punten van de plaatselijke geloofsgemeenschap te stimuleren en samen te werken met andere geloofsgemeenschappen op zoveel mogelijk deelgebieden. Diaconie wordt daarbij als speerpunt voorgesteld.

Thema 3: Vieren

De centrale vraag bij dit thema was: “Hoe viert de synodale Kerk haar geloof?” Hoe gaan we ‘Samen op reis’ met luisteren naar het Woord en viering van de Eucharistie? We startten de dialoog over dit thema met het lezen van Matteüs 14, 14-21. Daarna bemediteerden we de lezing met de volgende vragen:

- Ik sta stil bij wat mijn leven voedt en wat me geestelijk verrijkt. Welk geestelijk voedsel biedt onze geloofsgemeenschap aan haar leden? (eucharistie, gebed, catechese, geloofsgesprekken, ...)
- Hoe inspireren gebed en liturgische vieringen mij? Hoe geven gebed en liturgische vieringen richting aan ‘samen op reis’ als Gods volk?
- Wat bevordert de groei van mijn geloofsleven? Hoe inspireren gebed en liturgische vieringen bij het nemen van belangrijke beslissingen?
- Hoe bevorderen we de actieve deelname van alle gelovigen aan het verlossingswerk van Christus in de liturgie?

Uit de dialoog over “vieren” constateerden de deelnemers dat het verrassend is hoe dat eeuwenoude Woord van God nog steeds actueel is en betrekking heeft op het leven van vandaag. Belangrijk dat het Woord van God blijft klinken en mensen van nu helpt richting te geven aan het leven. De Eucharistie is de meest vertrouwde vorm van vieren en geeft met de vaste formuliergebeden houvast en rust. De mystiek en inspiratie is moeilijk onder woorden te brengen. Ook constateren de deelnemers dat de taal van de formuliergebeden minder aanspreken en sneller langs je heen gaan. Woord- en Communie-, vesper- en oecumenische vieringen bieden meer variatie

in gebeden (soms zelfgemaakt), staan dicht bij de mensen en bij wat zij in het dagelijks leven tegenkomen. ‘Nieuwe’ gebeden geven soms meer inspiratie dan ‘oude’ gebeden. De vorm van vieren die aanspreekt is voor een ieder heel persoonlijk. Met respect voor een andere voorkeur.

We hoorden ook dat de vieringen en de liturgie (in meest brede zin) gewaardeerd worden om de muziek, het gemeenschapsgevoel en de ontmoeting met medegelovigen, het koffiedrinken na de viering, de inzet van vele vrijwilligers. Mensen vinden in een goede inspirerende liturgie het contact met God. Zij worden graag geïnspireerd door goede verkondiging en gezamenlijk gebed. Daarbij vinden de deelnemers de schoonheid en uitstraling van het kerkgebouw erg belangrijk.

Deelnemers aan de synodale gesprekken over vieren verlangen naar toegankelijke liturgie en meer variatie in liturgische vormen. We zien een groot verlangen naar een gastvrije Kerk, geïnspireerd door het woord van God, waarin oog en oor is voor de individuele mens, voor de zorgen en noden in de wereld. Dat we daar als Kerk handen en voeten aan geven met een liturgie die mensen daartoe aanzet. Belangrijk is de taal waarin gebeden, gesproken en gezongen wordt. Verbinding met het leven vandaag. Gelijkwaardigheid in het dragen van verantwoordelijkheid in voorbereiding en organisatie van de liturgie.

Deelnemers aan de synodegesprekken gaven de volgende mogelijkheden om in de parochies op te pakken: mensen bij de deur welkom heten, geloofsgesprekken met actieve inbreng in de liturgie, jongerenvieringen met en voor jongeren voorbereiden, experimenteren met andere teksten, liederen, meer interactie in de liturgie, catechese.

De voorgeschreven teksten in de officiële liturgie (opgelegd vanuit de universele Kerk) worden als hoogdravend en ontoegankelijk ervaren en zijn niet uitnodigend voor buitenstaanders/nieuwkomers. Daarnaast vonden de deelnemers aan synodegesprekken het pijnlijk dat de pastoraal werkers steeds minder zichtbaar zijn in de liturgie. Er zit ook veel pijn bij mensen (ex-katholieken) die buitengesloten worden in de eucharistie. We vragen ruimte voor toegankelijke taal in de liturgie, meer variatie in liturgische vormen en terughoudendheid in buitensluiten van mensen.

Onderscheidingsfase bisschop

We hebben kunnen constateren dat het voeren van een dialoog niet gemakkelijk is, omdat we vaak langs elkaar heen praten. De bijeenkomsten hebben ons geleerd dat het wel mogelijk is en dat het ook een verademing is. Het is ook niet gemakkelijk – maar wel nodig – dat we vertrekken vanuit de woorden van Jezus Christus (het evangelie) en vanuit het geloofsgoed (*depositum fidei*) zoals dat tot ons gekomen is in de traditie van de Kerk. Het is niet voor iedereen even gemakkelijk om met dit uitgangspunt in dialoog te gaan. Vaak worden meningen geventileerd die eerder overeenkomen met de publieke opinie. In dit verband moeten we soms een gebrek aan geloofskennis constateren, dat door (gezamenlijk) bijbellezen en catechese deels moet kunnen worden opgevangen. Dit wil overigens niet zeggen dat met meer kennis alle problemen zullen worden opgelost. Als de gelovigen hun geloof beter zouden kunnen verwoorden, zouden ze ook beter in staat zijn hun rol in de maatschappij op zich te nemen en de dialoog aan te gaan met anderen. Ook om deze reden zijn catechese en studie belangrijk.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat er nooit een volledige gelijkwaardigheid kan zijn in de dialoog. We hebben te maken met verschillende verantwoordelijkheden en posities waarop een leidinggevende – een bisschop, pastoor, parochiebestuur enz. – kan worden aangesproken en die niet gedelegeerd kan worden naar een democratisch niveau. Deze ongelijkheid in de uiteindelijke besluitvorming kan ook de dialoog zelf beïnvloeden. Een gelijkwaardige dialoog kan wel op basis van de gelijkwaardigheid als christen, en het kan het besluitvormingsproces ook ten goede komen.

Met de heilige Paulus belijden wij één Heer, één geloof, één doop, één lichaam en één Geest (vgl. Ef 4, 4-5). Er kan dus geen principiële tegenstelling zijn tussen de missie van Rome/bisschoppen enerzijds en die van de plaatselijke gemeenschap anderzijds. Niet alle deelnemers zijn voldoende overtuigd van de principiële ene missie die de Kerk van Christus heeft ontvangen. Allen delen in de ene missie die Christus aan de Kerk gegeven heeft. Iedere christengelovige heeft de taak om op zijn/haar niveau die missie van Christus te vertalen naar de eigen omgeving overeenkomstig de eigen talenten, competenties en ontvangen bevoegdheden. Om deze ene missie op het spoor te komen, kan een waarachtige dialoog behulpzaam zijn.

De gesprekken bij het synodaal proces hebben de bevestiging opgeleverd dat een diaconale presentie van de Kerk in de maatschappij belangrijk is. De waarde van een diaconale presentie in de samenleving wordt breed gedragen en kan verder ontwikkeld worden. Een punt van aandacht is de band tussen de sociale inzet en het geloof als belijdenis en persoonlijke beleving. Deze band mag niet verloren gaan. Het is áls christenen dat wij sociaal actief willen zijn. Het is vanuit het ene gebod van de liefde tot God dat we ons inspinnen voor de mensen.

Er wordt algemeen een behoefte gevoeld aan gastvrijheid. Een poging daartoe is de landelijke Kerkproeverij-campagne. We moeten daarbij wel nadenken over de vraag wat gastvrijheid is. Die vraag is minder gemakkelijk te beantwoorden dan het lijkt. Gastvrijheid betekent namelijk ook dat de boodschap waarheidsgetrouw, eerlijk en duidelijk moet zijn.

Veel gesprekken over en in de Kerk gaan over liturgie. Het geloof wordt hier het meest zichtbaar uitgedrukt en er wordt veel belang gehecht aan een goede kwaliteit van de vieringen. Even zo vaak wordt opgemerkt dat de taal veelal niet herkenbaar is. Aangezien de officiële liturgie de uitdrukking is van de inhoud van het geloof van de Kerk is het niet aan ons om erover te beschikken. De liturgie moet door iedereen en wereldwijd gedragen en gevierd kunnen worden. Vooral de sacramenten zijn op de allereerste plaats gaven aan de gelovigen die trouw bediend moeten worden. Hier wreekt zich de tendens van de afgelopen decennia waarin volksvroomheid op de achtergrond is geraakt. Een herontdekking van meerdere vormen van samenkomst en gebed – die de eucharistie niet verdringen – is wenselijk.

Het is nog steeds lastig om te spreken over de Kerk van alle gedoopten tezamen. Soms wordt er gesproken over de Kerk als zijnde de paus, bisschoppen en de priesters. En inderdaad: zij zijn de vertegenwoordigers. Maar het gevolg daarvan is dat op deze leiders ook alle wensen worden geprojecteerd zonder voldoende reflectie op de eigen positie als gedoopten. Gedoopten mogen meepraten in het synodaal proces; ze hoeven zich niet als slachtoffers op te stellen, maar mogen zich in de dialoog serieus genomen voelen.

Het is mijn voornemen om optimaal gebruik te maken van de overleggremia die er in het bisdom bestaan. Alleen op die wijze kunnen we samen Kerk van Christus zijn. Ik heb overigens de indruk dat we in Nederlandse kerkelijke praktijk al behoorlijk synodaal werken.

Rode draad uit ons synodaal proces

We constateren dat onze methode voor synodale gesprekken vruchtbaar is geweest. De meditatieve sfeer en de dialoogmethode leidden tot open en eerlijke gesprekken waarin iedereen gehoord werd en waarin de Heilige Geest kon spreken.

Uit onze synodale gesprekken constateren we een groot verlangen naar een Kerk, geïnspireerd door het woord van God, waarin oog en oor is voor de individuele mens, voor de zorgen en noden in de

wereld, waarin alle gelovigen worden gehoord. Dat we daar als Kerk handen en voeten aan geven en daarbij ook oog hebben voor de noden die opgetekend zijn in dit verslag.

We verlangen naar een Kerk die de roeping van alle leden wekt en ondersteunt, en een verbinding legt met het leven vandaag. Gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen in het dragen van verantwoordelijkheid in de Kerk wordt door velen als belangrijk gezien voor de geloofwaardigheid van de boodschap die de Kerk uitdraagt.

Groningen, 20 mei 2022

+ dr C.F.M. van den Hout, bisschop van Groningen – Leeuwarden

drs. lic. A. Bultsma, bisschoppelijk vicaris

drs. D.T.T. Kamsma, dagvoorzitter DPR